

УДК 332.135(061ЄС)

О. Решота

СТАНОВЛЕННЯ ВНУТРІШНЬОГО РИНКУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ПЕРЕДУМОВИ ТА ОСОБЛИВОСТІ

Досліджено особливості становлення внутрішнього ринку Європейського Союзу у історичному аспекті. Особливу увагу приділено поетапному розгляду та аналізу європейської економічної інтеграції.

Ключові слова: європейська інтеграція, Європейський Союз, внутрішній ринок, історичні етапи становлення внутрішнього ринку.

Європейський Союз (далі – ЄС) становить унікальне об'єднання європейських демократичних держав із метою політичного, економічного та правового співробітництва. Важливими передумовами створення на формування Європейського Союзу стали: потреба миру та безпеки в Європі, відновлення економічної та політичної могутності Європи на міжнародній арені, покращення економічного добробуту населення держав-членів ЄС. Головною економічною метою створення ЄС стало становлення єдиного європейського внутрішнього ринку для забезпечення вільного руху товарів, осіб, послуг та капіталу.

Актуальність запропонованої теми полягає у необхідності розгляду та поетапного аналізу становлення внутрішнього ринку Європейського Союзу задля ефективного здійснення реформування вітчизняної економічної, політичної й правової системи та глибокого переосмислення міжнародних інтеграційних процесів й специфіки реалізації сучасних економічних реформ. Тому проблеми становлення та розвитку внутрішнього ринку ЄС становлять значний інтерес у контексті подальшої інтеграції України до європейських структур.

Метою запропонованої статті є здійснення поетапного аналізу становлення єдиного внутрішнього ринку ЄС та окреслення оптимальних шляхів реформування економічної та управлінської сфери в Україні.

Реалізація поставленої мети обумовила необхідність вирішення таких завдань: проаналізувати основні етапи становлення внутрішнього ринку ЄС; визначити особливості функціонування внутрішнього ринку на кожному етапі розвитку; окреслити основні закономірності функціонування єдиного європейського ринку.

Питання становлення та функціонування внутрішнього ринку Європейського Союзу розглядали вітчизняні та зарубіжні вчені, а саме: О. Буторина, Ю. Гаряча, І. Грицяк, О. Киричук, В. Кривцова, Г. Луцишин, А. Петров, С. Федонюк та інші. Однак проблеми становлення та функціонування внутрішнього ринку ЄС потребують подальших ґрунтовних досліджень.

Формування європейського внутрішнього ринку відбувається у другій половині 40-х рр. XX ст. із прагнення західноєвропейських держав до відновлення колишньої позиції у світі та здійснення перших спроб економічної інтеграції.

Перший етап становлення європейського внутрішнього ринку характеризується підписанням у 1951 р. Договору про Європейське Співтовариство вугілля та сталі (далі – ЄСВС) на основі плану міністра закордонних справ Франції Р. Шумана про передачу вугледобувної та металургійної галузі Франції та Німеччини під спільне наддержавне управління в рамках організації, відкритої для

участі інших європейських країн. Утворення ЄСВС як першого секторного співтовариства стало основою подальших інтеграційних процесів та першим кроком до створення Європейської Федерації. Державами-засновниками ЄСВС були Бельгія, Нідерланди, Люксембург, Франція, Німеччина та Італія. ЄСВС створило інфраструктуру для поширення інтеграції на інші галузі господарства, поставивши за мету забезпечення швидкого і зрівноваженого економічного розвитку, збільшення зайнятості та підвищення рівня життя громадян країн-учасниць [1].

Основні цілі ЄСВС полягали у: створенні спільного ринку сировини і продукції вугільної промисловості та металургії; створенні однакових умов доступу до вугільної та металургійної продукції для споживачів із країн спільного ринку; забезпеченні регулярного постачання у необхідній кількості відповідної сировини та продукції; розвитку виробництва за умов раціональної експлуатації сировинних запасів; підтримці розвитку міжнародного обміну та модернізації продукції; протидії проявам протекціонізму щодо промислових підприємств чи галузей.

Договір про ЄСВС передбачав необхідність у межах держав-членів згаданого вище співтовариства сформувати спільний ринок вугілля, заліза та сталі шляхом поступового зниження мит та зняття кількісних обмежень, спрощення адміністративних приписів щодо вільного обігу відповідних товарів, встановлення єдиних транспортних тарифів на сировину та продукцію вугільної промисловості і металургії; введення єдиних транспортних тарифів, запровадження єдиних цін у галузі індустрії, встановлення контролю за монополіями, введення заборони дискримінацій та субвенцій.

Результатами діяльності ЄСВС були: модернізація вугільно-металургійного сектора у країнах-членах; підвищення рентабельності у цій сфері завдяки реорганізації чи ліквідації збиткових підприємств; концентрація виробництва з утворенням великих підприємств; впровадження новітніх технологій, розгортання дослідно-конструкторської діяльності; отримання переваг масштабів виробництва.

Процес утворення спільного ринку вугілля і сталі відбувався поетапно: лютий 1953 р. – об'єднання ринків вугілля, залізних руд та металолому; травень 1953 р. – спільного ринку сталі; серпень 1954 р. – ринку спеціальних сталей. Загалом перехідний етап завершився 9 лютого 1958 р. Європейське Співтовариство вугілля і сталі виступило першим ринком, що включав території декількох держав, де було знято обмеження у торгівлі вугіллям і сталлю, а також запроваджено єдині ціни на продукцію металургійного виробництва. Ефективність діяльності ЄСВС була передумовою створення подібних структур на території Європи.

Другий етап становлення європейського внутрішнього ринку відбувся у 1957 р. із підписанням Римських Договорів між Бельгією, Нідерландами, Францією, Люксембургом, Німеччиною та Італією, якими утворено Європейське Економічне Співтовариство (далі – ЄЕС, Співтовариства) та Європейське співтовариство атомної енергії. Створення ЄЕС передбачало ліквідацію торговельних бар'єрів, утворення та розвиток спільного ринку, економічного та валютного союзу, забезпечення динамічного соціально-економічного розвитку країн-членів, використання потенційних переваг масштабу виробництва і порівняльної переваги різних територіальних сегментів континенту у торговельних процесах, створення спільного ринку з гарантіями вільного руху осіб, послуг та капіталу, заснованого на координації та гармонізації секторних політик.

Договір про Європейське Економічне Співтовариство визначає спільний ринок як економічний простір без внутрішніх кордонів, у межах якого всі види

товарів, а також особи, послуги і капітал вільно пересуваються за умови встановлення єдиних для всіх держав-членів правил заборони дискримінаційних дій.

У ст. 7 Договору про створення Європейського Економічного Співтовариства передбачалось створення спільного ринку протягом дванадцятирічного перехідного періоду, поділеного своєю чергою на три етапи тривалістю у чотири роки. Відповідно до ст. 2 Договору про створення Європейського Економічного Співтовариства 1957 р., завданням ЄЕС, через створення спільного ринку та прогресивного зближення економічної політики держав-членів, є: сприяння гармонійному розвитку економічної діяльності; підвищення стабільності та рівня життя; встановлення більш тісних відносин між державами-членами [2].

Для досягнення цієї мети діяльність держав-членів мала спрямовуватися на: скасування між ними митних зборів та кількісних обмежень при експорті та імпорті товарів, а також інших заходів еквівалентного характеру; встановлення спільного митного тарифу та спільної комерційної політики з третіми країнами; усунення між державами-членами перешкод для вільного руху осіб, послуг та капіталу; прийняття спільної політики у сфері сільського господарства та транспорту; зближення законодавства держав-членів із метою належного функціонування спільного ринку; створення асоціації з третіми країнами для збільшення обсягів торгівлі та сприяння спільному економічному та соціальному розвитку; встановлення основ вільної конкуренції на території Співтовариства (охорона рис ринку); створення системи взаємодії і встановлення основ координації господарської політики країнами-членами (врахування локальних чинників); утворення Європейського соціального фонду (далі – ЄСФ), завданням якого було створення сприятливих умов для зростання зайнятості і покращення умов життя людей у Співтоваристві (соціальна орієнтація ринку); створення Європейського інвестиційного банку з метою фінансування різних господарських заходів у країнах-членах (фінансова база); створення умов для розвитку дружніх відносин із давніми колоніями з метою збільшення торговельного обороту і спільного впливу на пришвидшення їх господарського та соціального розвитку (стабільність постачання, забезпечення ринку збуту).

Становлення спільного ринку відбувалось із запровадження митних знижок у межах Співтовариства та усунення перешкод у торгівлі, уніфікації норм регуляції ринку сільськогосподарської продукції, заміни внутрішньодержавних норм на загальноєвропейські, ліквідації кількісних обмежень у торгівлі, редукції мит у внутрішньому обороті й упровадженні спільного зовнішнього тарифу. У липні 1968 р. відбувається утворення митного союзу, що характеризується усуненням митних зборів між державами-членами та заснуванням єдиного зовнішнього тарифу, заборонаю кількісних обмежень (квот) та заходів еквівалентного типу з метою повного забезпечення вільного руху товарів, забезпечення вільного руху осіб, особливо найманих працівників, послуг та капіталу.

Відбувалось поступове впровадження спільної сільськогосподарської політики через організацію окремих ринків сільськогосподарської продукції та створення системи гарантування доходів виробникам цього сектора економіки.

У 1970 р. відбувається уніфікація спільної торговельної політики Європейського Економічного Співтовариства щодо третіх держав. Вона охоплює встановлення спільного митного тарифу, укладення митних і торговельних угод, уніфікацію інструментів експортної політики та охоронних засобів. Органом, уповноваженим щодо реалізації спільної торговельної політики, є Європейська

комісія, котра вирішує від імені країн-членів торговельні угоди і конвенції, але у рамках Генеральної угоди з тарифів і торгівлі Світової організації торгівлі (далі – ГАТТ СОТ).

На основі підписання Конвенції про деякі спільні інститути було утворено Європейський Парламент та Європейський Суд. Утворено спільні виконавчі органи ЄСВС, ЄЕС та Євроатому – Європейську Комісію та Раду Міністрів. Також був створений Єдиний бюджет Спільнот.

У 70-х рр. XX ст. запроваджено валютне співробітництво, що стало першим кроком до утворення економічного та валютного союзу та передбачало запровадження низки економічних новацій. У 1973 р. для стабілізації спільного ринку було запроваджено валютний механізм регулювання коливання національних валют країн-членів та фінансовий інститут – Європейський фонд валютної співпраці. Водночас відбувається перший етап розширення Європейські Спільноти вступом до неї нових держав-членів: Великої Британії, Данії та Ірландії. Як наслідок боротьби із світовою економічною кризою у 1979 р. було утворено Європейську валютну систему (далі – ЄВС) та впроваджено європейську валютну одиницю – екю, а також механізм обміну та інтервенції у сфері валютних курсів, механізми кредитування, що стосуються центральних банків країн-учасниць системи тощо [3].

Складність процесів формування спільного європейського ринку спричинила невиконання значної кількості завдань: не було суттєвого зменшення заходів еквівалентного типу стосовно кількісних обмежень (національні технічні правила для продуктів, кількість яких зростала поряд із економічними складнощами); на практиці положення національного законодавства держав-членів, які стосувалися надання послуг, суттєво відрізнялись; свобода торгівлі товарами та послугами була також обмежена подальшою антиконкурентною практикою, що нав'язувалася державними органами влади (монопольне виробництво, надання державної допомоги).

Європейське Економічне Співтовариство не змогло подолати всі перешкоди на шляху створення спільного ринку через складну процедуру гармонізації законодавства держав-членів, оскільки неліквідовані бар'єри у торгівлі свідчили про збереження кордонів та здійснення бюрократичних формальностей, перевірки осіб та товарів на внутрішніх митницях, існування непрямих податків за дуже різними ставками, що спричиняло транскордонні формальності.

Для третього етапу становлення європейського спільного ринку характерні пошуки шляхів вирішення проблем становлення внутрішнього ринку, що полягали у: стрімкому зростанні цін на нафту на світових ринках і кризі світової фінансової системи; діючих національних важелях управління, невисокому рівні уніфікації, що спричиняло труднощі при вільній реалізації торгівлі деякими товарами; відмінних нормах регуляції, що стримували розвиток послуг; диференціації умов організації зайнятості, що спричиняла до обмеження руху людських ресурсів; подальшому застосуванні інструментів протекціонізму; обмеженні економічної свободи суб'єктів господарської діяльності.

Складність утворення спільного ринку спричинила виникнення нової європейської ініціативи, актуалізації неконкретного цільового поняття європейської політики, скерованої на утворення економічного й монетарного союзу та потребу нового договору, метою якого було створення Європейського Союзу. У 1981 р. проект договору був запропонований міністрами закордонних справ Німеччини Х.-Д. Геншером та Італії Е. Коломбо. На Штутгартському саміті у 1983 р. відбулось

підписання “Урочистої декларації про Європейський Союз” та формування пакету реформ для вирішення низки структурних проблем, що обтяжували Згадано співтовариство, наприклад джерела фінансування, реформа ринку сільськогосподарської продукції тощо. У 1984 р. Європейський Парламент прийняв проєкт угоди про утворення Європейського Союзу, опрацьованого інституційною комісією під керівництвом А. Спінеллі [4].

З метою остаточного формування європейського внутрішнього ринку Європейська Комісія прийняла Білу книгу про “Завершення формування внутрішнього ринку”, що була затверджена Європейською Радою у червні 1985 р. у Мілані. Біла книга – це документ, що інвентаризує фізичні, технічні та фіскальні обмеження і бар’єри, які утруднюють об’єднання національних ринків.

У документі містились більшість законодавчих актів щодо остаточного формування внутрішнього ринку, що згруповані за трьома головними цілями: усунення фізичних кордонів шляхом скасування перевірок осіб та товарів під час перетину внутрішніх кордонів; усунення технічних кордонів, а саме знищення бар’єрів, що існували в національних правилах щодо товарів та послуг шляхом гармонізації або взаємного визнання; усунення податкових кордонів, а саме подолання перешкод, викликаних відмінностями у сфері непрямого оподаткування шляхом гармонізації або зближення ставок податку на додану вартість та акцизних зборів.

Основним принципом Білої книги була зміна курсу від інституційної до функціональної гармонізації права в рамках єдиного ринку. Основою координації стало взаємне визнання норм або ж використання нових підходів до технічної гармонізації і нормалізації. Документ передбачав директивне окреслення Європейською Радою лише базових, у загальних рисах сформульованих вимог щодо охорони споживачів, навколишнього середовища, безпеки, здоров’я та затвердження технічних деталей у так званих європейських нормах. Біла книга, разом із підготовленими доповідями спеціальних комітетів, стала основою для підписання у 1986 р. державами-членами ЄС та ратифікації у 1987 р. Єдиного європейського акту (далі – ЄЄА), яким закріплювалася методологія Білої книги стосовно гармонізації законодавства держав-членів та вносилися зміни до Договору про ЄЕС.

Мета прийняття ЄЄА полягала у: інкорпорації концепції внутрішнього ринку, визначеної у Білій книзі, відповідно до якої внутрішній ринок визначався як “простір без внутрішніх кордонів, у межах якого гарантується вільне пересування товарів, осіб, послуг та капіталу” та встановленні граничного терміну його створення – 31 грудня 1992 р.; встановленні спрощеної процедури прийняття рішень (кваліфікованою більшістю членів Ради) з питань, що безпосередньо впливали на функціонування внутрішнього ринку, а саме: зміни до спільного митного тарифу; вільного руху послуг; вільного руху капіталу; зближення національного законодавства.

Серед окремих цілей, що відображені в цьому документі, найважливішими є: забезпечення тіснішого співробітництва між європейськими регіонами і подолання існуючих між ними диспропорцій; вдосконалення соціальної політики; посилення фінансового співробітництва; запровадження норм охорони навколишнього середовища, а також норм науково-дослідної і дослідно-конструкторської роботи.

Виконавчі органи співтовариств повинні були докласти великих зусиль і провести значну роботу для гармонізації права країн-членів, а також з метою ліквідації ще існуючих бар’єрів. Найзначнішими з них вважають: затримки на

кордонах через митні процедури й інші адміністративні бар'єри, що спричинюють додаткові операційні витрати підприємств; відмінності у технічних нормах та правилах між різними країнами, що мали негативний вплив на підприємств; відмінності в оподаткуванні, акцизних ставках, що вигідно вирізняє підприємства одних країн у порівнянні з іншими: обмеження у доступі до публічних ринків інших країн-членів ЄС; обмеження свободи трансакцій послуг на території інших країн Співтовариств тощо.

У 1987 р. Європейська Комісія запропонувала документ, так званий "Перший пакет Делора", де передбачалось значне збільшення власних засобів Співтовариств за рахунок створення нових джерел доходів; подвоєння структурного фонду; редукції витрат на ринку сільськогосподарських продуктів шляхом зниження цін при перевиробництві.

У 1988 р. відбувся саміт у Брюсселі, основними здобутками якого були: визначення меж фінансових можливостей; диспропорції у сфері фінансової регуляції аграрного ринку; відмінності у розвитку між регіонами Співтовариства; визначення обмеження суми видатків до 1992 р. та упровадження додатковою джерела доходів (безпосередні виплати країн-членів залежно від величини їх валового національного продукту (далі – ВВП); встановлення річної норми зростання сільськогосподарського фонду на рівні 74 % від показника річного зростання ВВП, додаткове запровадження "сільськогосподарських стабілізаторів" тощо, запровадження підтримки розвитку і структурних перетворень у регіонах із порівняно низьким рівнем розвитку, у яких валовий продукт у перерахунку на одного мешканця становив менше ніж 75 % від середнього у Співтоваристві.

Внутрішній ринок Європейського Союзу отримав завдяки Брюссельському саміту та Єдиному європейському актову унітарний вимір через поступову реалізацію основної цілі ЄСА щодо утворення до 31 грудня 1992 р. спільного внутрішнього ринку, а саме простору без внутрішніх кордонів із вільним рухом товарів, послуг, капіталів та людського ресурсу.

До 1992 р. більшість визначених завдань було виконано, зокрема прийнято понад 90 % законодавчих актів, передбачених у Білій книзі, переважно завдяки запровадженню спрощеної системи прийняття рішень (кваліфікована більшість), а саме: повна лібералізація руху капіталу; відміна всіх перевірок товарів на внутрішніх кордонах; значний прогрес у практичних питаннях забезпечення свободи підприємницької діяльності та свободи надання послуг. Однак, незважаючи на такий значний прогрес, було декілька суттєвих питань, яких не вдалося вирішити, а саме: не було прийнято майже 10 % законодавчих актів, серед яких були такі важливі, як повна лібералізація транспортних послуг та податкова гармонізація; не були враховані деякі пропозиції, яких не було у Білій книзі 1985 р. Ці пропозиції додалися пізніше і вважалися важливими для завершення формування внутрішнього ринку, а саме: лібералізація таких сфер послуг, що надаються населенню: телекомунікації, електроенергія, газ, поштові послуги; заснування транс'європейських мереж; транспозиція законодавства: значна частина ухвалених директив, які були основою законодавства з питань внутрішнього ринку, не була транспонована у національне законодавство держав-членів; реалізація актів, які були належно транспоновані відповідно до графіку, однак застосовувалися національними органами управління держав-членів недостатньо або внаслідок неврахування цих положень в адміністративній практиці та внаслідок їх різної інтерпретації країнами [5, 6].

Четвертий етап становлення європейського внутрішнього ринку відбувся у результаті підписання Договору про створення Європейського Союзу у місті Маастрихт у 1992 р. Метою угоди було створення підстав для перетворення Європейських Співтовариств у Європейський Союз завдяки узгодженню положень щодо реалізації економічної і валютної політики з положеннями договору про утворення Європейського Економічного Співтовариства (Європейське Економічне Співтовариство змінило назву на Європейське Співтовариство, а Договір про утворення ЄЕС – на Договір про створення Європейського Союзу).

Договір про створення Європейського Союзу (далі – ДЄС) регулював питання політичного співробітництва країн-членів, проблем здійснення правосуддя і внутрішніх справ.

Основними здобутками ДЄС є: окреслення меж економічного і валютного союзу, створення конституційних та інституційних умов його реалізації та затвердження плану впровадження; запровадження правових засад спільної політики безпеки й зовнішніх відносин – надання нового виміру європейській закордонній політиці; розширення сфери впливу ЄС на нові сектори: промисловість, транс'європейські мережі, охорона споживача, освіта, професійна освіта і молодь, охорона здоров'я і культури, а також доповнення вже існуючих положень у сфері соціальної політики й охорони навколишнього середовища; інтенсифікація співпраці у галузі внутрішньої політики; зміцнення позицій Європейського Парламенту щодо Ради Європейського Союзу; запровадження громадянства Європейського Союзу.

Неможливість остаточної реалізації внутрішнього ринку до 1992 р., передбаченої у Єдиному європейському акті, відбулась через недостатню транспозицію європейських норм до права окремих країн та неможливістю подолання проблем щодо уніфікації фіскальних рішень, забезпечення вільного руху осіб, гармонізації прав спілок, трансферу нових технологій, лібералізації в наданні послуг, урегулювання питань публічних замовлень, охорони інтелектуальної та промислової власності. Внаслідок цього у травні 1996 р. Комісія опрацювала проект SLIM, метою якого було спрощення законодавства на території внутрішнього ринку за допомогою систематичної верифікації існуючого правового поля Співтовариства.

У 1992 р. підписанням Радою документу про створення Європейського економічного простору було утворено єдиний ринковий простір, що передбачав дію базових засад функціонування спільного ринку на всій території Західної Європи за винятком Швейцарії (а до 1995 р. – і Ліхтенштейну) а саме: свободу руху товарів, послуг, осіб, капіталу, проведення спільної структурної політики та заснування спільних інституцій.

Економічні та соціальні зміни та пострадянському просторі та бажання нових країн стати членами ЄС сприяли розробці стратегії ЄС щодо майбутнього розширення та підписання у 1997 р. Амстердамського договору, в якому йшлося про вдосконалення системи інституцій, наближення ЄС до громадян та надання ЄС ширших функцій у сфері юстиції та внутрішніх справ.

Європейською Комісією у 1997 р. було подано "План дій – 2000" (Пакет Сантера) – стратегію зміцнення ЄС перед розширенням, основною метою якої було вирішення проблем: розширення ЄС на схід; регулювання системи фінансування; реформи структурних фондів та сільськогосподарської політики [7].

Документ, прийнятий Радою ЄС у 1999 р., окреслив стратегію зміцнення ЄС, зросту конкурентоспроможності й зайнятості, модернізації ключових секторних політик та розширення ЄС до кордонів Білорусі, України і Молдови.

Підписаний у 2001 р. Ніщкий договір та прийнята Європейською Радою Декларація про майбутнє ЄС сприяла подальшому проведенню реформ інституційного й конституційного устрою ЄС та створенню Європейського Конвенту – тимчасового міжурядового органу для підготовки проекту Конституційного Договору ЄС.

Утворення економічного та монетарного союзу є завершальним етапом становлення внутрішнього ринку ЄС, характерною ознакою якого є запровадження спільної валюти, єдиної кредитно-грошової та валютної політики. Валютна інтеграція припускає досить високий рівень зрілості економічного союзу та чітку координацію й уніфікацію митної, фіскальної, бюджетної, соціальної, аграрної, промислової політик, що зумовлено необхідністю тісних економічних і валютних інтеграційних процесів.

Становлення та розвиток Економічного та монетарного союзу (далі – ЕМС) відбувається упродовж трьох етапів.

Перший етап – підготовчий (з 1 липня 1990 р. до 1 січня 1993 р.). Основні характеристики: повна лібералізація переміщення капіталів усередині ЄС; посилення співробітництва між національними Центральними банками; свобода безготівкових розрахунків; розробка заходів щодо зближення основних макроекономічних параметрів країн-членів; лібералізація фінансових послуг.

Другий етап – організаційний (з 1 січня 1994 р. до 31 грудня 1998 р.). Характеристики: забезпечення незалежності національних центральних банків від своїх урядів і припинення фінансування ними державних бюджетів; створення єдиної системи центральних банків (далі – ЄСЦБ) на чолі з Європейським центральним банком (далі – ЄЦБ); необхідність забезпечення конвергенції (зменшення розриву між показниками економічного розвитку країн) економічної політики держав-членів відповідно до встановлених Маастрихтським договором критеріїв конвергенції. Критерії конвергенції для вступу до ЕМС: 1) цінова стабільність (щорічне зростання Гармонізованого Індексу Споживчих Цін (далі – ГІСЦ) в євросоні не повинно перевищувати більш ніж на 1,5 процентних пункти показники трьох країн із найменшим рівнем інфляції); 2) кредитна стабільність (середня номінальна довготермінова ставка відсотка не повинна перевищувати більш ніж на 2 процентних пункти показників трьох країн із найменшим показником); 3) валютна стабільність (участь у Європейській монетарній системі на умовах механізму обмінного курсу (далі – МОК-II) й незмінність валютного курсу протягом не менше 2 років); 4) бюджетна стабільність (бюджетний дефіцит не повинен перевищувати 3 % валового внутрішнього продукту (далі – ВВП) за ринковими цінами); 5) стабільність платіжного балансу (державний борг не повинен перевищувати 60 % ВВП. Винятки передбачені лише для випадків тимчасових надмірних дефіцитів та випадків скорочення надмірних дефіцитів і величини боргу “задовільними” темпами; створення організаційної структури ЕМС: ЄСЦБ, Європейський інвестиційний банк (далі – ЄІБ), Європейський фонд регіонального розвитку (далі – ЄФРР), Європейський сільськогосподарський фонд керівництва та гарантій (далі – ЄСФСГ), Європейський соціальний фонд (далі – ЄСФ); утворення Валютного комітету (згодом перейменованого на Економічний і фінансовий комітет (далі – ЕКОФІН), як дорадчого органу для підготовки роботи Ради ЄС. Основні завдання Комітету: здійснення нагляду за економічною та фінансовою ситуацією в країнах ЄС; звітування перед Радою та Комісією щодо фінансових відносин з третіми країнами та міжнародними організаціями; контроль обмінного курсу та

участь у процедурі прийняття рішень відносно механізму обмінного курсу ЕМС; надання інформації Раді ЄС і Європейській Комісії щодо ситуації у валютній і фінансовій сферах всіх країн-членів і ЄС; проведення консультацій щодо валютно-фінансових питань.

Третій етап – заключний (з 1 січня 1999 р. до липня 2002 р.). Основні характеристики: забезпечення фіксованих паритетів валют країн-учасниць ЕМС та їхніх обмінних курсів стосовно євро; використання євро як законного платіжного засобу для проведення кредитно-грошової й валютної політики; використання євро для емісії державних цінних паперів [8].

З 1 січня 2002 р. євро вступає у вільний обіг на всій території ЄС як наявна валюта. До 1 липня 2002 р. поряд з євро були в обігу й інші національні валюти, а на сьогодні євро є єдиним законним платіжним засобом у рамках ЕМС.

Основними проблемами при поетапній реалізації Економічного та валютного союзу ЄС були: різний рівень готовності країн до валютної інтеграції; економічна слабкість та нестабільність країн; недосконалість правових основ переходу до єдиної валюти; неврегульованість відносин між євро й національними валютами країн, що не беруть участь у монетарному союзі; неможливість виконання критеріїв конвергенції країнами-членами.

Починаючи із реалізації третього етапу запровадження Економічного та монетарного союзу, кожна країна-учасниця ЕМС почала розглядати свою економічну політику як предмет спільного інтересу Європейського Союзу загалом. Для гармонізації економічної політики країн-учасниць ЕМС Радою ЄС на Амстердамській сесії у 1997 р. прийнято Пакт стабільності й росту, де зафіксовано основні функції Ради ЄС щодо регулювання економічних політик, а саме: визначення напрямків економічної політики країн; спостереження за реалізацією економічних політик; координація економічних курсів країн та рекомендації щодо усунення відхилень; можливість накладання санкцій та визначення їх розміру тощо.

Із метою регулювання платіжних відносин запроваджено механізм обмінного курсу (МОК-II) – інструмент валютної політики, що полягає у обмеженні коливання двосторонніх курсів обміну країн-членів ЄС із метою зменшення коливань обмінного курсу та досягнення монетарної стабільності ЄС. Механізм обмінного курсу ґрунтується на моделі “осі й спиць у колесі”, де розрахунковою одиницею та центральною валютою є євро, а валюти країн-претендентів пов’язуються з євро на двосторонній основі. ЄЦБ виконує функції координації валютної політики ЄС та керівництва МОК-II. Участь у МОК-II є добровільною для країн-членів ЄС.

На основі доповіді Європейської Комісії у березні 1998 р. про відповідність країн-членів Маастрихтським критеріям конвергенції було визначено країни-учасниці Економічного й монетарного союзу: Німеччина, Франція, Італія, Бельгія, Нідерланди, Ірландія, Люксембург, Іспанія, Португалія, Австрія, Фінляндія (1999 р.); Греція (2002 р.); Словенія (2007 р.); Мальта та Кіпр (2008 р.); Словаччина (2009 р.); Естонія (2011 р.)

Отже, таким чином, становлення та формування внутрішнього ринку Європейського Союзу відбувалось при досягненні кожної наступної форми міжнародної економічної інтеграції і характеризувалось запровадженням нових законодавчих ініціатив щодо регулювання економіко-політичних питань та жорстких економічних регуляторів із метою досягнення стабільності єдиного внутрішнього ринку. Особливості становлення та функціонування єдиного

внутрішнього ринку ЄС є багатоаспектним явищем, потребує комплексного підходу та подальших ґрунтовних досліджень.

Література

1. Гаряча Ю. П. Правові засади внутрішнього ринку Європейського Союзу [Текст] / Ю. П. Гаряча // Стратегічні пріоритети [Текст]. — 2009. — № 1(10). — С. 275—279.
2. Грицяк І. А. Правова та інституційна системи Європейського Союзу [Текст] / І. А. Грицяк ; за заг. ред. М. Бойцуна, О. Рудіка, Я. Мудрого. — Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2009. — 200 с.
3. Грицяк І. А. Європейське управління: теоретико-методологічні засади [Текст] / І. А. Грицяк. — К. : К.І.С., 2006. — 398 с.
4. Европейский Союз на пороге XXI века: выбор стратегии развития [Текст] / под ред. О. В. Буториной [и др.]. — М. : Здиториал УРСС, 2001. — С. 80.
5. Киричук О. С. Інституційні основи Європейського Союзу [Текст] : кур. лекц. для слух. спец. “Публічне адміністрування” / О. Киричук. — Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2011. — 52 с.
6. Кривцова В. М. Теорії та стратегії європейської інтеграції [Текст] : навч. посіб. / за заг. ред. М. Бойцуна, Я. Мудрого, О. Рудіка. — К. : Вид-во “Міленіум”, 2009. — 142 с.
7. Луцишин Г. Європейські інтеграційні процеси: формування єдиного ринку [Текст] / Г. І. Луцишин, С. Федонюк. — Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2004. — 200 с.
8. Право Європейського Союзу [Текст] : навч. посіб. / за заг. ред. Р. А. Петрова. — 3-тє вид., змін. і доп. — К. : Істина, 2010. — С. 8—15; 318—326.

O. Reshota

FORMATION OF THE EUROPEAN UNION'S INTERNAL MARKET: PRECONDITIONS AND PECULIARITIES

The peculiarities of the European Union's internal market in historical aspect are investigated in the article. Special attention is paid to the staged consideration and analysis of European economic integration.

Key words: European integration, European Union, internal market, historical stages of internal market development.